

ІНТУЇЦІЯ (лат. *intuitio*, від *intueor* — уважно дивлюся) — знання, що виникає без усвідомлення шляхів та умов його отримання; здатність безпосередньо пізнавати істину без будь-якого зв'язку з чуттєвим і раціональним пізнанням. І. трактують і як специфічну здатність (напр., художня або наук. І.), і як цілісне охоплення умов проблем. ситуації. Розрізняють чуттєву й моторну І. Перша — кінц. етап в осягненні зовн. об'єкта, який існує в синтезі елементів у часі та просторі; друга — готова команда склад. дії або низки дій, що не залежить від свідомиї підготовки. Для концепцій **інтуїтивізму** (А. Берґсона, М. Лоського, З. Фрейда та ін.) характерне трактування І. як прихованої в несвідомому першопричини твор. акту. Сучасна психологія розглядає І. як необхід., внутрішньо зумовлений природою творчості момент виходу за межі усталених стереотипів, зокрема логіч. програм пошуку розв'язання задач; т. зв. безпосереднє інтуїтивне знання, зазвичай опосередковане досвідом практ. і духов. діяльностей людини. Інтуїтивні компоненти виявляються у всіх професіях та різних життєвих ситуаціях, насамперед, пов'язаних із дефіцитом часу та інформації. В житті кожної людини бувають моменти, коли гостра нестача інформації та часу для прийняття відповід. рішення не дозволяє спокійно, методично та раціонально врахувати всі обставини, тоді І. дає можливість побачити проблему в цілому, перебороти обмеженість відомих підходів до її розв'язання. Поняття «І.» часто пов'язують з **інсайтом**, яке трактують як момент осяяння, коли людина раптово знаходить вирішення задачі, а також із творчістю. Зокрема В. Моляко, розглядаючи І. у зв'язку з розв'язанням твор. задач, визначив її як до певної міри не усвідомлені суб'єктом процеси мислення, що сприяють вирішенню задачі або її частини.

Проблема І. спочатку постала як ґносеол. феномен у системі теорії пізнання (давньоіндій. та антична філософія), згодом — як псих. і психоевристич. феномен, що збігся в часі з виокремленням психології у самост. галузь (кін. 19 ст.). Відтоді дослідж. проблеми проводили у двох відносно самост. напрямках: власне філос. (ґносеол.) і психологічному. Вивчення І. ускладнює надзвичайно широкий семантич. діапазон самого поняття: від напівсвідомого передчуття, близького за характером і формою вияву до псих.-біол.

інстинкту тварин, до найвищих форм твор. мислення. І. є склад. і багатогран. явищем: з одного боку, це специфічна форма пізнав. діяльності, з ін. — особлива форма псих. відображення. Як момент пізнання вона містить елементи абстрактно-логічного й психічно-індивідуального. Останнє знач. мірою впливає на перебіг пізнав. процесу, створює певне емоц. тло. Однією з найскладніших у дослідж. І. є проблема класифікації. Найвідомішою є класифікація М. Бунге, який розрізнив чуттєву та інтелектуал. І. У межах першої вчений виділив наступні форми: І. як сприйняття (швидке ототожнення значення предмета, явища або знака, здатність до інтерпретації), І. як уява (здатність до уявлення, або геом. І., здатність до створення метафор). Інтелектуал. І. класифікував на І. як розум (прискорений умовивід, здатність до синтезу, узагальнене сприйняття, здоровий глузд — судження, що ґрунтується на повсякден. знанні й не спирається на спец. знання чи методи), І. як оцінку (практ. мудрість, вміння швидко й правильно оцінювати важливість проблеми, надійність методу й корисність дії, звичайний спосіб мислення). Крім того, виділяють ейдетичну й концептуал. І. (А. Кармін, Е. Хайкін). Концептуал. І. — процес формування нових понять на основі наяв. наоч. образів, ейдетична — побудова нових наоч. образів на основі наяв. понять. І. є предметом вивчення таких наук, як філософія, психологія, фізіологія вищої нерв. діяльності та ін., що й зумовило різні підходи до дослідж. й численні визначення поняття. І. має важливе значення як у повсякден. житті, зокрема в спілкуванні людей (напр., емпатія як здатність відчувати переживання ін. людини), так і в профес. діяльності (лікарів, психологів, слідчих та ін.), худож. творчості. Вагому роль І. відіграє у наук. пізнанні, при цьому в науці завжди піддають сумніву правомірність знань, отриманих інтуїтив. шляхом.

Рекомендована література

1. Бунге М. Интуиция и наука. / Пер. с англ. 1967;
2. Ирина В. Р., Новиков А. А. В мире научной интуиции: Интуиция и разум. 1978;
3. Асмус В. Ф. Проблема интуиции в философии и математике. 3-е изд. 2004 (усі – Москва).

Т. М. Яблонська

Бібліографічний опис:

Інтуїція / Т. М. Яблонська // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12435>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).